

Małgorzata Raczkowska

Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
e-mail: malgorzata_raczkowska@sggw.pl

SPÓJNOŚĆ SPOŁECZNA NA OBSZARZE UNII EUROPEJSKIEJ

SOCIAL COHESION IN THE EUROPEAN UNION

DOI: 10.15611/pn.2017.475.22

JEL Classification: D31, E23, F02, R11

Streszczenie: W opracowaniu podjęto rozważania na temat spójności społecznej w krajach Unii Europejskiej w latach 2006-2015. Badania przeprowadzono na dwóch poziomach. Pierwszy obejmuje przegląd definicji spójności społecznej oraz najważniejszych wskaźników oceniających tę kategorię. Drugi poziom to analiza wybranych indeksów monitorujących spójność społeczną w krajach unijnych. W badaniach zastosowano statystykę opisową i analizę korelacji. W dyskursie teoretycznym spójności społecznej ważne są parametry oceniające jakość życia oraz relacje, w jakie wchodzi z sobą obywatel, i ich wpływ na całą zbiorowość. Uzyskane w pracy wyniki potwierdziły istnienie wyraźnych różnic w poziomie spójności społecznej między państwami członkowskimi. Największe dysproporcje zaobserwowano w wysokości stopy bezrobocia oraz w poziomie luki płacowej. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem i współczynnik Giniego pozostawał średnio na podobnym poziomie dla całej Unii Europejskiej, co nie odzwierciedlało zmian w poszczególnych krajach.

Słowa kluczowe: spójność, nierówności, bezrobocie, wykluczenie społeczne.

Summary: The study considers the issue of social cohesion in the member states of the European Union in 2006-2015. The research has been conducted on two levels. The first one involves the review of definitions of social cohesion and its most important factors. The second consists of the analysis of chosen indexes monitoring social cohesion in the member states. Descriptive statistics and correlation analysis have been used. The obtained results confirm the existence of noticeable differences in the level of social cohesion between the member states. The most significant discrepancies were observed in the unemployment rate and in the pay gap level. The at-risk-of-poverty rate and the Gini coefficient remained on average at the similar level for the whole European Union, which did not reflect the changes that had taken place in particular states.

Keywords: cohesion, inequality, unemployment, social exclusion.

1. Wstęp

Spójność (kohezja) oznacza spoistość, jedność obiektów, ich podobieństwo do przyjętego wzorca. W sensie społeczno-ekonomicznym nie polega jednak na pełnym ujednoczeniu. Pewien poziom nierówności i dysproporcji, mimo podejmowanych wysiłków w celu ich ograniczania, jest nieunikniony i wpisany w strukturę społeczno-gospodarczą dzisiejszych państw¹. Istnienie dysproporcji jest również w pewnych warunkach wręcz pożądane, a ich sztuczne ograniczanie ma swoich przeciwników (m.in. F.A. Hayeka). Uważają oni, że efektywna ekonomicznie alokacja zasobów i bogactwa jest zadaniem jedynie mechanizmu rynkowego, a nie różnych decydentów czy organizacji.

Spójność w rozumieniu polityki Unii Europejskiej to zdolność społeczności lokalnej do zapewnienia dobrobytu wszystkim swym członkom, minimalizowania rozbieżności między nimi i unikania polaryzacji. Społeczeństwo spójne to wspólnota wolnych, wspierających się nawzajem ludzi, którzy dążą do zbieżnych celów.

Celem niniejszego opracowania jest przedstawienie i ocena stopnia spójności społecznej w Unii Europejskiej. Ze względu na obszerność tematyki uwaga została skoncentrowana na trzech obszarach spójności społecznej, tj. na nierównościach dochodowych, poziomie zatrudnienia i bezrobocia oraz na wykluczeniu społecznym. W analizie wykorzystano dane z 2006 i 2013 roku – ostatnich lat programowania, oraz z roku 2015. Zestawienie tych okresów pozwoliło na ocenę stopnia oraz dynamiki zmian spójności. Metodologia zastosowana w artykule to analiza treści raportów, opracowań, literatury przedmiotu oraz danych statystycznych Eurostatu.

2. Spójność społeczna – przegląd definicji

Rozważania nad spójnością były obecne w ekonomii od zawsze, choć nie posługiwano się tym terminem w sposób jednoznaczny. Adam Smith, analizując charakter i przyczyny bogactwa narodów, pisał w rzeczywistości o wolnej konkurencji jako głównym mechanizmie wpływającym na szeroko rozumianą spójność społeczno-ekonomiczną. Dowodził bowiem, że wolna konkurencja jest głównym i sprawnym mechanizmem harmonizowania ekonomiczności i sprawiedliwego podziału. We współczesnej ekonomii głównego nurtu powszechnie akceptuje się taką alokację zasobów, która może przyczyniać się do wzrostu różnorodnych nierówności w społeczeństwie. Często bowiem nie jest możliwe polepszanie sytuacji jakiegokolwiek uczestnika gospodarowania bez jednoczesnego pogarszania sytuacji przynajmniej jednego z uczestników tego procesu. W celu niwelowania tych negatywnych zjawisk poszukuje się skutecznych mechanizmów ograniczania skutków niesprawności rynków i zwiększania stopnia spójności [Woźniak].

¹ Spójność według Instytutu Badań Ekonomicznych i Społecznych w Londynie to stopień nierówności, który jest społecznie i politycznie akceptowalny [Dorożyński 2012].

Zagadnienie spójności, pomijając nauki ściśle, rozpatrywane może być zarówno w aspekcie ekonomicznym, społecznym, jak i terytorialnym. Dlatego też w badaniach i pracach naukowych dotyczących tego zagadnienia funkcjonują trzy odrębne pojęcia: spójność ekonomiczna, spójność społeczna oraz spójność terytorialna [Jasiński 2005].

Spójność ekonomiczna to „(...) stopień zbliżenia do siebie poszczególnych regionów w świetle podstawowych mierników makroekonomicznych, które wyrażają bieżący, relatywny poziom powstających w nich produktów” [Borowiec, Wilk 2005]. Ma zatem na celu zrównanie poziomów rozwoju gospodarczego między regionami bogatymi i biednymi. Spójność społeczną można określić jako więź (spoiwo), która powoduje, że ludzie czują się członkami danej społeczności i mogą podejmować wspólne działania na rzecz wspólnego dobra [Golinowska 2011]. Spójność społeczna ma prowadzić do zwiększenia dostępności pracy oraz zoptymalizowania wykorzystania zasobów ludzkich. Wsparciem i dopełnieniem powyżej wymienionych obszarów spójności jest spójność terytorialna mająca na celu zmniejszenie występujących barier przestrzennych oraz zrównoważenie dysproporcji rozwojowych między obszarami. Spójność terytorialna to „zapobieganie różnicom między obszarami silniejszymi i słabszymi oraz wspieranie lokalizacji działalności gospodarczej, która zapewni rozwój zrównoważony [Pierzchalska 2004].

Geneza spójności społecznej sięga do badań francuskiego socjologa É. Durkheima, który w swoich pracach zwrócił uwagę na powiązania poprzez wartości i instytucje społeczne, jak również solidarność, które są głównymi czynnikami spójności społecznej [Szacki 2003]. Współczesne definicje spójności społecznej prezentowane w literaturze przedmiotu skupiają się przede wszystkim na wybranych aspektach i czynnikach określających to pojęcie. Część z nich nawiązuje do różnych obszarów spójności, inne z kolei kładą nacisk na relacje, w jakie wchodzi ze sobą obywatel, i ich wpływ na całą zbiorowość. Wspólną płaszczyzną tych wszystkich koncepcji jest podkreślanie wielowymiarowości zjawisk, które kryją się pod pojęciem spójności społecznej.

Zgodnie z pierwszym podejściem spójność społeczna odnosi się bezpośrednio do „(...) zjawiska nierówności społecznych między wyodrębnionymi obszarami pewnej przestrzeni gospodarczej” [Molle 2005]. Inne koncepcje nawiązują do obszaru wykluczenia społecznego. Zgodnie z nimi spójność społeczna to „(...) zmniejszenie różnic w dostępie jednostek do rynku pracy, redukcja ubóstwa i wykluczenia społecznego” [Keck, Krause 2006]. Podejmowane działania koncentrują się więc na zmniejszaniu poziomu bezrobocia, a także redukowaniu dysproporcji spowodowanych brakiem dostępu do możliwości zatrudnienia i otrzymywania dochodu. Spójność społeczna to zatem „(...) zdolność społeczeństwa do zapewnienia dobrobytu wszystkim swoim członkom, przy jednoczesnym minimalizowaniu wewnętrznego zróżnicowania oraz unikaniu zjawiska polaryzacji” [Battaini-Dragoni, Dominioni 2003]. Reasumując, należy stwierdzić, że w tym ujęciu spójność społeczna polega na rozwoju niepogłębiającym zróżnicowania poziomu życia, a także na niwelowaniu różnic, które powstały wcześniej [Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej 2004].

Biorąc pod uwagę wspólnotę i relacje społeczne, można powiedzieć, że spójność społeczna „polega na wytwarzaniu uwspólnionych wartości i wspólnot interpretacyjnych, zmniejszaniu nierówności w dystrybucji bogactwa i dochodów oraz na wytwarzaniu ogólnego przekonania, że jednostki są integralną częścią pewnego projektu zbiorowego, stoją w obliczu podobnych wyzwań i przynależą do tej samej wspólnoty” [Jenson 1998]. Innym przedstawicielem tego podejścia jest Dekker, który określa spójność społeczną jako „(...) wzajemne związki między obywatelem i sieciami obywateli i ich rzeczywistością oraz normatywną integrację ze społeczeństwem” [Dekker 2003]. Zgodnie z definicją Chana spójność społeczna „(...) dotyczy stopnia pionowych i poziomych interakcji zachodzących między członkami danego społeczeństwa i może być opisana za pośrednictwem pewnego zbioru postaw i norm, wśród których znajduje się zaufanie, poczucie przynależności, chęć uczestnictwa i niesienia pomocy, a także odpowiadające tym cechom i postawom wzorce zachowań [Chan i in. 2006]. Ta grupa definicji wyraźnie nawiązuje do kategorii kapitału społecznego.

Z wyżej wymienionych uwag wynika, że definicja spójności społecznej bez jej uszczegółowienia nie jest jednoznaczna i może być różnie interpretowana.

2.1. Definicja i wskaźniki spójności społecznej w polityce Unii Europejskiej

Problematyka spójności, od momentu podpisania Jednolitego Aktu Europejskiego w 1986 roku, jest przedmiotem szczególnego zainteresowania Unii Europejskiej². Spójność według ustaleń polityki unijnej to równy i powszechny dostęp do wykształcenia, miejsc pracy oraz awansu zawodowego przy zapewnieniu pełnej mobilności bez jakiegokolwiek dyskryminacji dla wszystkich obywateli. Prowadzone działania mają za zadanie wzmacnianie solidarności w społeczeństwie oraz zapewnienie ochrony najsłabszych przez redystrybucję środków budżetowych przeznaczanych na zwalczanie przejawów marginalizacji społecznej [Karwacki 2009].

Pomimo zinstytucjonalizowania polityki spójności Unia Europejska nie wypracowała jednej oficjalnej definicji spójności społecznej. Najczęściej odnosi się do stosunkowo szerokiego i ogólnego ujęcia, według którego spójność społeczna jest „(...) atrybutem społeczeństwa, które zakłada równość szans tak, by ludność mogła wykonywać swoje podstawowe prawa i mieć zapewniony dobrobyt, bez jakiegokolwiek dyskryminacji. W odpowiedzi na różnorodność, z punktu widzenia jednostki, spójność społeczna zakłada istnienie ludzi, którzy czują się częścią społeczności, aktywnie uczestniczą w podejmowaniu decyzji w różnych dziedzinach i są zdolni

² Warto wspomnieć, że w literaturze przedmiotu pojęcie „polityka spójności Unii Europejskiej” często używane jest zamiennie z polityką regionalną czy polityką strukturalną. Nie jest to podejście do końca poprawne. Polityki te, na szczeblu wspólnotowym, mają takie same instrumenty, jakimi są fundusze strukturalne, ale nieco odmiennie cele [Hoffman 2014]. Można uznać za Ryszkiewiczem, że polityka spójności jest najobszerniejsza i mieści się w niej polityka zarówno strukturalna, jak i regionalna [Ryszkiewicz 2003].

do aktywnego obywatelstwa. Spójność społeczna obejmuje również rozwój polityk publicznych oraz mechanizmów solidarności między jednostkami, wspólnotami, terytoriami i pokoleniami” [Kosiel 2012].

Tabela 1. Wybrane obszary i wskaźniki spójności społecznej w Unii Europejskiej

Obszar	Wskaźniki
Nierówności w dochodach	<ul style="list-style-type: none"> relacja między najwyższym a najniższym kwintylem dochodów współczynnik Giniego
Rynek pracy – dostęp do zatrudnienia	<ul style="list-style-type: none"> wskaźnik zatrudnienia stopa bezrobocia zharmonizowana stopa bezrobocia ogółem udział bezrobocia długotrwałego w bezrobociu ogółem
Równość płci	<ul style="list-style-type: none"> luka płacowa (<i>gender pay gap</i>) udział kobiet w parlamencie
Wykluczenie społeczne	<ul style="list-style-type: none"> stopa ryzyka ubóstwa przed transferami społecznymi w % ludności ogółem stopa ryzyka ubóstwa po transferach społecznych w % ludności ogółem deprywacja materialna
Edukacja	<ul style="list-style-type: none"> osoby powyżej 25 roku życia z wykształceniem co najwyżej gimnazjalnym osoby powyżej 25 roku życia z wykształceniem wyższym
Zdrowie	<ul style="list-style-type: none"> przeciętne trwanie życia oczekiwana długość życia w momencie narodzin (w latach)
Warunki mieszkaniowe	<ul style="list-style-type: none"> dostępność bieżącej wody osoby w wieku 25-34 lata (według poziomu wykształcenia) mieszkające z rodzicami

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [Kosiel 2012].

Cechą europejskiego podejścia w realizowaniu polityki spójności jest wymierne określenie celów oraz monitorowanie głównych indeksów pomiaru. W praktyce badawczej trudno jednak znaleźć uniwersalny wykaz wskaźników oceniających spójność społeczną. Najczęściej wykorzystuje się mierniki przekrojowe (strukturalne), syntetycznie pokazujące dynamikę zmian. Parametry opracowane w ramach Unii Europejskiej obejmują przede wszystkim obszary związane z nierównościami dochodowymi, z rynkiem pracy, równością płci oraz z wykluczeniem społecznym (tab. 1). Najczęściej wykorzystywanym miernikiem oceny stopnia spójności społecznej jest stopa bezrobocia bądź też stopa partycypacji, określająca, jaka część ludności w wieku produkcyjnym znajduje zatrudnienie.

Unijna polityka spójności ma za zadanie stymulowanie i aktywne wspieranie działań prowadzących do zrównania warunków ekonomicznych oraz społecznych wszystkich regionów zjednoczonej Europy. Celem Unii Europejskiej do 2020 roku jest osiągnięcie w większości krajów 75-procentowej stopy zatrudnienia, zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym o co najmniej 20 mln osób, zmniejszenie różnicy w wynagrodzeniach kobiet i mężczyzn oraz ograniczenie nierówności dochodowych [Europa 2020...].

3. Ocena stopnia spójności społecznej

Pierwszym miernikiem wykorzystanym do oceny poziomu spójności społecznej w krajach Unii Europejskiej jest stopa bezrobocia.

W 2006 roku kształtowała się w granicach od 3,9% w Danii do blisko 14% w Polsce (tab. 2). W większości krajów stopa bezrobocia nie przekroczyła jej średniego poziomu (EU-28), z wyjątkiem Belgii, Finlandii, Hiszpanii, Portugalii, Węgier, Chorwacji, Niemiec, Słowacji i Polski. W roku 2013 bezrobocie w krajach unijnych pogłębiło się, co ma odzwierciedlenie w oficjalnych statystykach. W trzydziestu gospodarkach stopa bezrobocia przekroczyła 10%, z tego w dwóch (w greckiej i w hiszpańskiej) 20%. W żadnym z krajów bezrobocie nie osiągnęło poziomu poniżej 5%. W 2015 roku w krajach unijnych odnotowano spadek średniego poziomu stopy bezrobocia. Państwem o najniższym bezrobociu były Niemcy ze stopą bezrobocia na poziomie 4,6%, na drugim miejscu uplasowały się Czechy – 5,1%. Z kolei najwyższy odsetek bezrobotnych podobnie jak w roku 2013 odnotowano w Grecji i w Hiszpanii. Różnica w poziomie stopy bezrobocia pomiędzy Niemcami a Grecją to aż 20,3 p.p.

Stopa bezrobocia długookresowego pokazuje jeszcze większe różnice pomiędzy krajami UE. W 2006 roku wskaźnik ten osiągał wartości w przedziale od 0,8% w Danii do ponad 10% w Słowacji. Na dole skali znalazł się także Cypr, Szwecja, Luksemburg oraz Irlandia. Najwyższe wartości odnotowano z kolei w Grecji, Polsce i w Niemczech. W kolejnym roku objętym badaniem bezrobotnych powyżej 12 miesięcy było od 1,3% aktywnych zawodowo w Austrii do aż 18,5% w Grecji. W roku 2015 w relacji do roku 2013 w dziewiętnastu krajach odnotowano spadek stopy bezrobocia długookresowego. Niemniej jednak nadal widać było wyraźne różnice w tym zakresie pomiędzy krajami.

W 2006 r. stopa zatrudnienia w krajach unijnych kształtowała się w granicach od 57,9% na Malcie do 79,4% w Danii, osiągając średni poziom blisko 70% (tab. 2). Wysokie wskaźniki zatrudnienia powyżej 75% odnotowano w Holandii, na Cyprze, w Estonii i w Wielkiej Brytanii. Na drugim końcu skali uplasowały się państwa członkowskie o wskaźniku zatrudnienia poniżej 65% – Polska oraz Rumunia. W roku 2013 zróżnicowanie w poziomie stopy zatrudnienia pomiędzy krajami Unii Europejskiej pogłębiło się. Różnica między najniższym a najwyższym poziomem badanej stopy to blisko 27 p.p. W stosunku do roku 2006 wskaźnik zatrudnienia w 2013 roku zwiększył się w dziewięciu państwach członkowskich. Największy wzrost – o 6,2 p.p. – odnotowano w Niemczech, najsilniejszy spadek zaś, blisko o 13 p.p., w Grecji. W 2015 roku dystans pomiędzy krajami nieznacznie się zmniejszył. Wskaźnik zatrudnienia osiągnął najwyższą wartość powyżej 80 proc. w Szwecji. W najmniej korzystnej sytuacji była Grecja, gdzie wskaźnik zatrudnienia wyniósł mniej niż 55 proc.

Stopa zagrożenia ubóstwem w Unii Europejskiej, podobnie jak powyższe mierniki, jest również bardzo zróżnicowana. W 2006 roku wskaźnik zagrożenia ubó-

Tabela 2. Wskaźniki rynku pracy i sfery ubóstwa w Unii Europejskiej w latach 2006-2015 [w %]

Kraje	Rynek pracy									Strefa ubóstwa		
	stopa bezrobocia			stopa bezrobocia długookresowego			wskaźnik zatrudnienia			wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych		
	2006	2013	2015	2006	2013	2015	2006	2013	2015	2006	2013	2015
Austria	5,3	5,4	5,7	1,5	1,3	1,7	71,6	74,6	74,3	12,5	14,4	13,9
Belgia	8,3	8,4	8,5	4,2	3,9	4,4	66,5	67,2	67,2	14,65	15,1	14,9
Bułgaria	9	13	9,2	5	7,4	5,6	65,1	63,5	67,1	18,3	26,7	22,0
Chorwacja	11,6	17,3	16,3	6,4	11	10,3	–	57,2	60,5	–	19,5	20,0
Cypr	4,6	15,9	15	0,9	6,1	6,8	75,8	67,2	67,9	15,6	15,3	16,2
Czechy	7,1	7	5,1	3,9	3	2,4	71,2	72,5	74,8	9,8	8,6	9,7
Dania	3,9	7	6,21	0,8	1,8	1,7	79,4	75,6	76,5	11,7	11,9	12,2
Estonia	5,9	13,1	9,4	2,9	3,8	2,4	75,9	73,3	76,5	18,1	18,6	21,6
Finlandia	7,7	8,2	9,4	1,9	1,7	2,3	73,9	73,3	72,9	12,6	11,8	12,4
Francja	8	10,3	10,4	3,5	4	4,3	69,4	69,5	69,5	13,1	13,7	13,6
Grecja	9	27,5	24,9	4,9	18,5	18,2	65,6	52,9	54,9	20,4	23,1	21,4
Hiszpania	8,5	26,1	22,1	1,8	13	11,4	69,0	58,6	62,0	19,9	20,4	22,1
Holandia	5	7,3	6,9	1,7	2,5	3	76,3	75,9	76,4	9,7	10,4	11,6
Irlandia	4,5	13,1	9,4	1,4	7,8	5,3	73,4	65,5	68,7	18,5	14,1	16,3
Litwa	5,8	11,8	9,1	2,6	5,1	3,9	71,3	69,9	73,3	19,95	20,6	22,2
Luksemburg	4,6	5,9	6,5	1,4	1,8	1,9	69,1	71,1	70,9	14	15,9	15,3
Łotwa	7	11,9	9,1	2,4	5,7	4,5	73,2	69,7	72,5	22,9	19,4	22,5
Malta	6,8	6,4	5,4	2,7	2,9	2,4	57,9	64,8	67,8	13,6	15,7	16,3
Niemcy	10,1	5,2	4,6	5,7	2,3	2	71,1	77,3	78,0	12,5	16,1	16,7
Polska	13,9	10,3	7,5	7,9	4,4	3	60,1	64,9	67,8	19,1	17,3	17,6
Portugalia	8,9	16,4	12,6	3,9	9,3	7,2	72,6	65,4	69,1	17,7	18,7	19,5
Rumunia	7,2	7,1	6,8	4,1	3,2	3	64,8	64,7	66,0	–	22,4	25,4
Słowacja	13,5	14,2	11,5	10,3	10	7,6	66	65,0	67,7	11,6	12,8	12,3
Słowenia	6	10,1	9	2,9	5,2	4,7	71,5	67,2	69,1	11,6	14,5	14,3
Szwecja	7,1	8	7,4	1	1,4	1,5	78,8	79,8	80,5	12,3	14,8	14,5
Węgry	7,5	10,2	6,8	3,4	4,9	3,1	62,6	63,0	68,9	15,9	14,3	14,9
Wielka Brytania	5,4	7,6	5,3	1,2	2,7	1,6	75,2	74,8	76,8	18,9	15,9	16,7
Włochy	6,8	12,1	11,9	3,3	6,9	6,9	62,4	59,7	60,5	19,5	19,3	19,9
Średnia	7,46	11,31	9,71	3,34	5,41	4,75	69,65	68,0	69,9	15,55	16,5	17,0
Σ	2,52	5,533	4,848	2,22	4,00	3,70	5,76	6,47	5,90	3,72	4,04	4,03

– Dane niedostępne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>].

stwem po transferach społecznych osiągnął średnią wartość ok. 16%. Najmniejsze ubóstwo zaobserwowano w Holandii i w Czechach, natomiast największe powyżej 20% na Łotwie i w Grecji. W latach 2013 i 2015 nastąpił wzrost średniej stopy ubóstwa. W 2013 roku w Czechach, Holandii, Finlandii od 8,6% do 11,8% ludności było zagrożonych ubóstwem, podczas gdy w Grecji, Rumunii i w Bułgarii było ponad 20%. W 2015 roku największy wzrost stopy ubóstwa o ok. 3 p.p. odnotowano w Rumunii, Estonii i na Łotwie, natomiast spadek o 4,7 p.p. w Bułgarii. Należy zaznaczyć, iż na terenie państw członkowskich UE stopa zagrożenia ubóstwem byłaby o wiele wyższa, gdyby nie transfery socjalne. W 2015 roku najhojniejsze i najwydajniejsze systemy ochrony socjalnej, redukujące ubóstwo monetarne o ok. 50%, zaobserwowano w Danii, Irlandii, Holandii, Luksemburgu, Austrii, Finlandii oraz w Szwecji, podczas gdy w najmniej wydajnych odsetek zagrożonych ubóstwem redukowany jest jedynie o 20% (w Bułgarii, Grecji i we Włoszech).

Do pokazywania nierówności w rozkładzie dochodów najczęściej używany jest wskaźnik opracowany przez włoskiego statystyka Corrado Giniego. W 2006 r. współczynnik ten kształtował się w przedziale od 23,7% w Słowenii do 38,9% na Łotwie. Niskie nierówności dochodowe odnotowano w Danii i w Słowenii (23%), natomiast wysokie, powyżej 33%, w Portugalii, Grecji, Polsce, na Litwie i na Węgrzech. W 2013 roku średni poziom współczynnika Giniego w całej Unii Europejskiej (UE-28) kształtował się na poziomie 30,5%. W gronie państw o największych nierównościach dochodowych znalazła się Bułgaria, Grecja, Łotwa, Portugalia i Rumunia z wartościami wskaźnika na poziomie powyżej 34%. Do grupy państw o najmniejszych nierównościach dochodowych obok Słowenii dołączyła Słowacja. Porównując rok 2015 z 2006, można stwierdzić, iż poziom indeksu Giniego wzrósł dla 15 gospodarek, natomiast 11 państw odnotowano jego zmniejszenie. Największy wzrost wskaźnika nierówności rozkładu dochodów gospodarstw domowych wystąpił w gospodarce bułgarskiej (5,8 p.p.) oraz duńskiej (3,7 p.p.).

Wskaźnik zróżnicowania kwintylowego w latach 2006-2015 w zależności od państwa członkowskiego UE przybierał zróżnicowane wartości i charakteryzował się wyraźną tendencją wzrostową (tab. 3). W 2006 roku wahał się między 3,4% w Danii i Słowenii a 7,8% na Łotwie. W przypadku Polski w 2006 r. 20% osób o najwyższym poziomie dochodów dysponowało ponad 5-krotnie wyższymi dochodami niż 20% osób o najniższych dochodach. W roku 2014 trzynastcie państw odnotowało wzrost wskaźnika S80/S20, w tym największy w Bułgarii o 1,5 punktu i w Hiszpanii o 0,8 punktu, dziesięć krajów wykazało spadek – w największym stopniu o 1,5 punktu na Łotwie, a dla dwóch państw – Estonii i Finlandii – pozostawał bez zmian. W 2014 roku w Polsce wskaźnik ten był nieznacznie niższy niż przeciętny w UE i wyniósł w 2014 roku 4,9 i w stosunku do 2006 roku poprawił się o 0,7 punktu. Rok 2015 charakteryzował się podobną tendencją jak w latach poprzednich. Największą nierówność rozkładu dochodu powyżej 7 odnotowano w trzech krajach – Bułgarii, na Litwie oraz w Rumuni. Równie wysokie wartości, powyżej 6, zaobserwowano w Estonii, Grecji, Hiszpanii, na Łotwie oraz w Portugalii. Krajami najmniej zróżni-

cowanymi pod względem dochodów były Czechy, Słowacja, Słowenia i Finlandia. Rok ten pokazał powiększanie się różnic w tym zakresie między krajami.

Kolejnym ze wskaźników spójności społecznej jest luka płacowa, czyli różnica w zarobkach między kobietami i mężczyznami, wyrażona jako procent wynagrodzenia mężczyzn. Badania Eurostatu pokazały, że w 2006 roku godzinowe zarobki brutto kobiet były średnio o 16,3% niższe od zarobków mężczyzn w Unii Europejskiej (UE-28) i 16% w strefie euro (EA-17). W poszczególnych państwach członkowskich różnica płac kształtowała się od 4,4% we Włoszech do blisko 30,0% w Estonii (tab. 3). Pięć krajów UE wykazywało lukę płacową poniżej 10% – Belgia, Włochy, Polska, Malta oraz Słowenia. Poniżej unijnej średniej znajdowały się także: Luksemburg, Bułgaria, Litwa, Portugalia, Rumunia, Węgry i Słowenia. Najwyższe wskaźniki luki płacowej, powyżej 20%, odnotowano w Austrii, Czechach oraz na Słowacji. W 2013 roku zaobserwowano zmniejszenie się luki płacowej w krajach Unii Europejskiej. Nadal największe różnice w wynagrodzeniu były głównie w najzamożniejszych unijnych gospodarkach. Największą różnicę w zarobkach obu płci zaobserwowano ponownie w Estonii (prawie 30%), a najmniejszą w Rumunii (blisko 5%). Polska uplasowała się na czwartym miejscu spośród 28 państw unijnych, po Rumunii, Słowenii i Malcie oraz Włoszech – w 2013 r. kobiety w naszym kraju zarabiały o 7,1% mniej niż mężczyźni. W roku 2015 nie obserwowano istotnych zmian w stosunku do roku 2013. W dwunastu gospodarkach różnica w zarobkach między płciami zmniejszyła się – w największym stopniu na Węgrzech – o 4,4 p.p.

Tabela 3. Wskaźniki nierówności dochodowych oraz nierówności ze względu na płeć w Unii Europejskiej w latach 2006-2015

Kraje	Nierówności dochodowe						Nierówności ze względu na płeć		
	S80/S20			współczynnik Giniego [w %]			luka płacowa (nieoszacowana) [w %]		
	2006	2013	2015	2006	2013	2015	2006	2013	2015
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Austria	3,7	4,1	4,1	25,3	27	27,2	25,5	22,3	21,7
Belgia	4,2	3,8	3,8	27,8	25,9	26,2	9,5	7,5	6,5
Bułgaria	5,1	6,6	7,1	31,2	35,4	37	12,4	14,1	15,4
Chorwacja	–	5,3	5,2	–	30,9	30,6	–	9	–
Cypr	4,3	4,9	5,2	28,8	32,4	33,6	21,8	14,9	14
Czechy	3,5	3,4	3,5	25,3	24,6	25	23,4	22,3	22,5
Dania	3,4	4	4,1	23,7	26,8	27,4	17,6	16,5	15,1
Estonia	5,5	5,5	6	31,9	32,9	34,8	29,8	29,8	26,9
Finlandia	3,6	3,6	3,6	25,9	25,4	25,2	21,3	18,8	17,3
Francja	4	4,5	4,3	27,3	30,1	29,2	15,4	15,5	15,8
Grecja	6,1	6,6	6,5	34,3	34,4	34,2	20,7	–	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Hiszpania	5,5	6,3	6,9	31,9	33,7	34,6	17,9	17,8	14,9
Holandia	3,8	3,6	3,8	26,4	25,1	26,7	23,6	16,5	16,1
Irlandia	4,9	4,7	4,5	31,9	30,7	29,8	17,2	12,9	–
Litwa	6,3	6,1	7,5	35	34,6	37,9	13,2	12,2	14,2
Luksemburg	4,2	4,6	4,3	27,8	30,4	28,5	10,7	6,2	5,5
Łotwa	7,8	6,3	6,5	38,9	35,2	35,4	15,1	16	17
Malta	4	4,1	4,2	27,1	27,9	28,1	5,2	9,7	–
Niemcy	4,1	4,7	4,5	23,8	29,7	30,1	22,7	22,1	22
Polska	5,6	4,9	4,9	33,3	30,7	30,6	7,5	7,1	7,7
Portugalia	6,7	6	6	37,7	34,2	34	8,4	13,3	17,8
Rumunia	0	6,8	8,3	0	34,6	37,4	7,8	4,9	5,8
Słowacja	4,1	3,6	3,5	28,1	24,2	23,7	25,8	18,8	19,6
Słowenia	3,4	3,6	3,6	23,7	24,4	24,5	8	6,3	8,1
Szwecja	3,6	3,7	3,8	24	24,9	25,2	16,5	14,6	14
Węgry	5,5	4,3	4,3	33,3	28,3	28,2	14,4	18,4	14
Wielka Brytania	5,4	4,6	5,2	32,5	30,2	32	24,3	20,5	20,8
Włochy	5,4	5,8	5,8	32,1	32,8	32,4	4,4	7	5,5
Średnia	4,41	4,85	5,03	27,46	29,90	30,33	15,71	14,62	14,92
Σ	1,67	1,08	1,35	8,82	3,76	4,23	7,53	6,12	5,97

– Dane niedostępne.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: [<http://ec.europa.eu/eurostat/statistics>].

Do ustalenia współzależności między spójnością społeczną a jej determinantami zastosowano analizę korelacji Pearsona.

Z przeprowadzonych badań wynika, że istnieje silna dodatnia korelacja między stopą bezrobocia a wskaźnikami nierówności dochodowych. Obszary te są współzależne, przy czym silniej skorelowany ze stopą bezrobocia jest współczynnik Giniego – jedna zmienna wyjaśnia drugą w blisko 80%. Zależność między stopą bezrobocia a wskaźnikami zagrożenia ubóstwem jest również dodatnia i pokazuje silną zależność między zmiennymi – współczynnik korelacji Pearsona na poziomie powyżej 0,70. Stopa bezrobocia długookresowego wskazuje jeszcze silniejsze współzależności między badanymi zmiennymi. Korelacja osiąga poziom niemal pełnej zależności (powyżej 0,90) w relacji do współczynnika Giniego oraz wskaźnika zagrożeniem ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych. Przeprowadzona analiza pokazuje również brak jakiegokolwiek zależności między współczynnikiem zatrudnienia a miernikami nierówności dochodowych i wskaźników zagrożenia ubóstwem. Zależność między współczynnikiem zatrudnienia a luką płacową jest

Tabela 4. Współzależność obszarów spójności społecznej w krajach Unii Europejskiej w latach 2006-2015

Obszar	Zmienne*	Wskaźniki spójności społecznej		
		stopa bezrobocia	stopa bezrobocia długookresowego	wskaźnik zatrudnienia
Nierówności w dochodach	Współczynnik Giniego	0,89	0,93	-0,33
	S80/S20	0,78	0,84	-0,12
Stefa ubóstwa	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem przed uwzględnieniem transferów społecznych	0,72	0,79	-0,04
	Wskaźnik zagrożenia ubóstwem po uwzględnieniu transferów społecznych	0,78	0,98	-0,13
Równość płci	Luka płacowa	-0,94	-0,97	0,51

* Wartość badanych współczynników została wyliczona na podstawie średniej z lat 2006-2015.

Źródło: opracowanie własne na podstawie tab. 2 i 3.

dotadnia i pokazuje słabą zależność pomiędzy zmiennymi – współczynnik determinacji na poziomie jedynie 26%.

4. Zakończenie

Przeprowadzona analiza spójności społecznej w latach 2006-2015 pozwala na sformułowanie następujących wniosków:

1. W dyskursie teoretycznym spójności społecznej nie można sprowadzać jedynie do poziomu oceny jakości życia społeczeństw. Ważne są także relacje, w jakie wchodzi ze sobą obywatele i ich wpływ na całą zbiorowość.

2. W latach objętych badaniem Unia Europejska była wewnątrznie zróżnicowana pod względem spójności społecznej. Rozbieżności pomiędzy badanymi wskaźnikami były wyraźne.

3. Liczba bezrobotnych w Unii Europejskiej była bardzo duża, niemniej jednak sytuacja na unijnym rynku pracy uległa systematycznej poprawie. Najłatwiej o pracę w UE było mieszkańcom Niemiec i Czech, gdzie bezrobocie kształtowało się na poziomie ok. 5%.

4. Gospodarki unijne można sklasyfikować w grupie o małym lub średnim rozwarstwieniu dochodów. Największe nierówności dochodowe występowały w najmniej zamożnych państwach UE (Bułgaria, Rumunia), państwach bałtyckich (Łotwa, Litwa, Estonia) oraz w krajach południa Europy (Hiszpania, Portugalia, Grecja, Włochy, Cypr).

5. Wskaźnik zagrożenia ubóstwem pozostawał średnio na poziomie 16-17% dla całej Unii Europejskiej, co nie odzwierciedlało zmian w poszczególnych krajach.

Liczba osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym zwiększyła się w jednej trzeciej państw członkowskich. Szczególnie silny wzrost ubóstwa odnotowano w Grecji.

6. Różnice w wynagrodzeniach ze względu na płeć utrzymywały się na niezmiennym poziomie w większości krajów Unii Europejskiej. Kobiety w UE zarabiały średnio za godzinę pracy o jedną szóstą mniej niż mężczyźni. Oznacza to, że panie muszą przepracować przeciętnie prawie dwa miesiące więcej, aby ich zarobki zrównały się z zarobkami mężczyzn.

7. Badania wskazują na istnienie współzależności między obszarami spójności społecznej w Unii Europejskiej, ale ich siła jest dość zróżnicowana. Najwyższa korelacja występuje między stopą bezrobocia długookresowego a wskaźnikiem zagrożenia ubóstwem po transferach społecznych.

Literatura

- Battaini-Dragoni G., Dominioni S., 2003, *The Council of Europe's Strategy for Social Cohesion*, University of Hongkong.
- Borowiec J., Wilk K., 2005, *Integracja europejska*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław.
- Chan J., To H.P., Chan E., 2006, *Reconsidering Social Cohesion: Developing a definition and analytical framework for empirical research*, Social Indicators Research, 75, s. 273-302.
- Dekker P., 2003, *Tussen sociale cohesie en politieke democratie*, Economischstatistische Berichten, 4398.
- Dorożyński T., 2012, *Rola polityki spójności Unii Europejskiej w usuwaniu regionalnych nierówności gospodarczych*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Europa 2020, 2010, *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu*, Komisja Europejska, Bruksela.
- Golinowska S., 2011, *O spójności i kapitale społecznym oraz europejskiej i polskiej polityce spójności*, Polityka Społeczna, nr 5/6.
- Hoffman T., 2014, *Zmiany uwarunkowań polityki Unii Europejskiej w latach 2014-2020 ze szczególnym uwzględnieniem Polski*, Wrocławskie Studia Politologiczne, nr 16, Wrocław.
- <http://ec.europa.eu/eurostat/statistics> [odczyt12.03.2017].
- Jasiński L., 2005, *Spójność ekonomiczna regionów Polski na tle krajów Unii Europejskiej*, Instytut Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Jenson J., 1998, *Mapping Social Cohesion: The State of Canadian Research*, Canadian Policy Research Networks Inc., Renouf Publishing Co. Ltd., Ottawa.
- Karwacki A., 2009, *Spójność – kluczowe pojęcie dla współczesnej polityki społecznej (inspiracje, tropy i wyzwania)*, Studia Socjologiczne, 1/2009 (192), Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Komitet Socjologii PAN, Warszawa, s. 9-51.
- Keck W., Krause P., 2006, *How does EU enlargement affect social cohesion*, Discussio Papers 601, Berlin.
- Kosiel M.W., 2012, *Spójność społeczna – definicje, uwarunkowania, Wskaźniki i strategie w Unii Europejskiej oraz Ameryce Łacińskiej*, Studia-Eseje Ameryka Łacińska, 1(75), s. 32-33.
- Molle W., 2005, *EU Cohesion Policies; Adequate Constitutional Foundations and Regulatory and Financial Constructions, Need for Further Optimization*, Milan European Economy Workshop,

- Working Paper, no. 2005/8.
- Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej, 2004, *Narodowa Strategia Integracji Społecznej dla Polski*, <http://www.mpiips.gov.pl/aktualnosci-wszystkie/art,5537,4540,narodowa-strategia-integracji-spolecznej.html> (26.06.2015).
- Pierchalska M., 2004, *Znaczenie spójności społeczno-gospodarczej dla rozwoju regionalnego*, [w:] *Spójność społeczno-ekonomiczna – implikacje regionalne*, K. Głębicka (red.), Radom.
- Ryszkiewicz A., 2003, *Od konwergencji do spójności i efektywności*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa.
- Szacki J., 2003, *Historia myśli socjologicznej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Woźniak M., *Spójność społeczno-ekonomiczna w kontekście tendencji do upowszechniania się kryzysu finansów publicznych w Unii Europejskiej*, www.ur.edu.pl/file/20789/01.pdf, [odczyt 12.03.2017].
- www.ipiss.com.pl/wp-content/uploads/downloads/2013/03/ps_5-6_2011_s_golinowska.pdf [odczyt 12.03.2017].